

Іван Франко.—Мойсей, поема. Друге видання з передмовою Стор. 63. Львів 1913.

Вийшла другим виданням велична поема Франка, написана під час найдужчого розцвіту його творчості, як завершення праці його цілого життя, як витвір цілком дозрілого, певного себе таланту. Велику проблему ставить у ній поет, перед яким перейшло вже ціле життя, праці й боротьби повне,—все ту ж таку проблему про щастя й долю рідного народу.

Твоїм будучим душу я тріваю,
Від сорому, який нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу—

тако обертається поет до рідного народу. Але не самі песимистичні думки хлять голову поета; він повен і віри в рідний народ, він певен, що доля не обмине його й не обмане, що таки знає рідний край краших днів:

О, ні! Не самі сльози і зітханні
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресий твого повстання.

Зміст поеми—це трагедія духа Мойсея, того великого ватажка, що вів за собою народ свій і враз сам опинився на роздоріжжі—перед непевністю, чи гуди вів, куди треба, і чи та мета, що їй усе життя своє віддав, варта такої великої жертви. Цю непевність та вагання персонафіковано в особі „темного демона одчаю“, Азазеля, що під час зневіря підшптує свої сумніви й показує, що велична мета—визволення народу—не дасть йому щастя. Образ за образом, картина за картиною руйнує демон одчаю Мойсеєву віру, кінчаючи справді демонським сарказмом:

Се той рай, що жде племя твоє
У обіцянн краю!
Ти для нього трудився! Скажи,
Було за що трудиться?
Щоб наблизився він, може ще
Схочеш палко молитися?

На хвилину незломний ватажок зломився духом і распачливий крик—„Одурив нас Єгова!“—виявляє всю безодню того розчарування та жалю—на долю, на себе, на вищу силу—в яку внав раптом Мойсей. Але це лиш на хвилину. Після кризису наступає знов душевна рівновага, і той самий зневажений допіру Єгова одкриває Мойсеєві справжню обітовану землю, яку він призначив вибраному народові. Не в матеріальному добрі, не в достатках та роскоші той рай і щастя, а в вірному, безупинному шуканні ідеалу, в неситості душі—

Ось де ваш обітований край,
Безграничний, блистячий,—
І до нього ти люлям моїм
Був проводирь незрячий.
Ось де вам вітчизна осяйна,
З всіх найкраща частина!
Лиш дрібненький задаток її
Вам отся Палестина.
Це лиш спомин вам буде, лиш сон,
Невгасаюча туга,
Щоб, шукавши її, став мій люд
Паном земного круга.

Живим, бадьорим азордом про майбутню перемогу вибраного народу й безупинне простування його шляхом шукання вічних вартостей закінчується поема, одна з найблискучіших перлин у творчості Франковії.

Мимоволі якось, споглядаючи на ту величню постать, що дає поет в образі Мойсея, народнього ватажка і трибуна, пригадуєш постать і самого автора. Багато своїх власних дум та переживаннів вложив автор у свого героя, багато тих сумнівів та надій, що його самого то гризли то осявали, вимовив він устами Мойсея. Чи ж не можна просто до автора прикласти хоча б оці слова його героя:

Сорок літ я трудився, навчав.
Весь заглиблений в тобі
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй уподобі.
Сорок літ мов коваль я клепав
Іх серця і сумління?.

В цьому, щоб „зробити народ“ з рабів, щоб викувати в йому серця і сумління, лежить зміст і Франкової діяльності для рідного краю. І так само й він має найвище щастя, що може бачити ясно вже ту землю обітовану волі й поступу, що розгортається перед рідним народом..

До другого видання додано чималу передмову, в якій автор докладно розповідає про джерела своєї поеми.